

Financial Stability Review 2006

Executive Summary

Voorwoord

Door Guy Quaden, Gouverneur

De afgelopen twaalf maanden opereerde het financiële systeem wereldwijd in een omgeving die bevorderlijk was voor de financiële stabiliteit. De mondiale economische groei was krachtig en het aantal debiteuren met terugbetalingsmoeilijkheden bleef beperkt, hetgeen tot uiting kwam in lage kredietrisicopremies. De rentabiliteit van de kredietinstellingen was hoog, wat het vermogen van de sector om weerstand te bieden aan toekomstige schokken verder heeft versterkt.

Die goede resultaten, die ook in België werden opgetekend, moeten evenwel enigszins worden gerelativeerd. Enerzijds is het huidige rentabiliteitsniveau van de kredietinstellingen voor een groot stuk het gevolg van gunstige conjuncturele omstandigheden. Een economische vertraging of aanhoudende turbulentie op de aandelenmarkten zou de inkomsten van de banken kunnen aantasten via veranderingen in de kredietvolumes of in de omvang van ontvangen commissies uit marktactiviteiten. Deze ontwikkelingen zouden ook een effect kunnen hebben op de kosten, aangezien kredietverliezen meestal toenemen tijdens een recessie. Anderzijds neemt de concurrentie op de financiële markten voortdurend toe. Door de snel evoluerende bankproducten en veranderingen in de aard van de financiële dienstverlening, tegen de achtergrond van de Europese eenmaking, kunnen de kredietinstellingen er niet langer zeker van zijn dat hun historisch sterke positie in bepaalde markten een stabiele inkomensstroom zal opleveren. Bijgevolg trachten de meeste financiële instellingen nieuwe activiteiten te ontwikkelen of markten in andere landen aan te boren. Terwijl die respons een welkome mogelijkheid tot inkomstendiversificatie biedt, brengt zij eveneens potentiële strategische risico's met zich mee en verhoogt zij het algemene concurrentieniveau in het financiële systeem.

Hoewel de financiële sector momenteel weerbaar is, zullen veranderingen in de aard van de activiteiten een aantal uitdagingen meebrengen op middellange of lange termijn. Dit was een van de belangrijke punten die door het IMF werden aangestipt tijdens zijn recente missie in België in het kader van het *Financial Sector Assessment Program* (FSAP). In zijn conclusies benadrukte het IMF de goede prestaties van België op het vlak van financiële stabiliteit. Die robuustheid wordt geschraagd door een aantal specifieke factoren, zoals de beschikbaarheid van omvangrijke nationale spaartegoeden, een traditioneel voorzichtig houding van de banken ten aanzien van risico en het grote aandeel van kredietnemers van hoge kwaliteit – voornamelijk de overheid – in de kredietportefeuilles. De algemene weerbaarheid van de financiële tussenpersonen wordt bevestigd door de resultaten van de stresstests die werden uitgevoerd door de voornaamste financiële instellingen en door de Nationale Bank van België (NBB) en de Commissie voor het Bank-, Financie- en Assurantiewezen (CBFA), in overleg met het IMF.

Op langere termijn bieden de groeiende grensoverschrijdende activiteiten en de nauwere banden met de mondiale geldcentra weliswaar mogelijkheden voor diversificatie, maar tegelijk stellen ze de financiële instellingen bloot aan strategische risico's die meer zichtbaar zouden kunnen worden bij een verzwakking van de conjunctuur. Het IMF was evenwel van oordeel dat de banken goed in staat zijn deze risico's te beheersen, zowel op internationaal vlak als in eigen land. Bovendien hebben de toezichhoudende autoriteiten een goed inzicht in de risico's en voldoen ze grotendeels aan de internationaal erkende standaarden en codes. Het IMF toonde zich eveneens tevreden over de oprichting van een eengemaakte toezichthouder en benadrukte de noodzaak om de synergieën tussen de CBFA en de NBB nog beter te benutten.

De ontwikkeling van deze synergieën werd gecoördineerd door het Comité voor Financiële Stabiliteit (CFS), dat onder mijn voorzitterschap staat en samengesteld is uit de leden van de directiecomités van de CBFA en van de NBB. De werkzaamheden van het CFS werden voornamelijk toegespitst op twee terreinen. Inzake de ondersteunende activiteiten heeft het CFS onderzocht welke taken gemeenschappelijk door beide instellingen kunnen worden uitgeoefend en heeft het de opvolging van die taken verzekerd. Het betreft zaken zoals de verwerking van de door financiële instellingen verstrekte informatie, informatietechnologie of uitrusting en algemene diensten. Er wordt echter voornamelijk gestreefd naar synergieën in een reeks kernactiviteiten waarvoor de twee instellingen trachten nauw samen te werken. Elk van de vier hoofddomeinen die voor een dergelijke gezamenlijke aanpak in aanmerking komen, wordt in dit FSR besproken.

Het FSR verstrekt vooreerst een algemeen overzicht van de stabiliteit van het financiële systeem. Dit overzicht vertegenwoordigt een onderdeel van de bijdrage die de NBB levert aan het toezicht op het Belgische financiële systeem. Deze macroprudentiële analyse, die zich toespitst op het mogelijke ontstaan van systemische risico's, verschilt van de meer microprudentiële benadering van de CBFA. Terwijl de NBB algemene tendensen en besmettingskanalen tracht te detecteren, concentreert de CBFA zich op de financiële weerbaarheid van individuele instellingen. De twee benaderingen zijn echter complementairen moeten worden samengenomen om tot een volledige beoordeling van het financiële systeem te komen.

Een tweede samenwerkingsdomein betreft het toezicht op de grote financiële infrastructuur. Het grote belang dat de NBB hecht aan de goede werking van de betalings-, verrekenings- en vereffeningssystemen kreeg gestalte in de ontwikkeling van een specifieke toezichtactiviteit (*oversight*). Enkele belangrijke facetten van deze activiteit worden belicht in een apart hoofdstuk van dit FSR, dat gewijd is aan de weerbaarheid van de financiële infrastructuur. Deze *oversight* opdracht van de NBB is des te belangrijker daar enkele van de grootste grensoverschrijdende infrastructuur in België zijn gevestigd, met name SWIFT en Euroclear.

Het *oversight* op deze laatste instelling moet worden gecoördineerd met de CBFA, die verantwoordelijk is voor het toezicht op de Euroclear groep. Een van de voornaamste aanbevelingen van het IMF in het kader van zijn FSAP-missie was dat meer middelen zouden moeten worden ingezet voor het *oversight* en de prudentiële controle op het systemisch belangrijke Euroclear systeem en dat de samenwerking tussen de NBB en de CBFA op dit vlak verder zou moeten worden versterkt.

Een derde belangrijk samenwerkingsgebied betreft crisisbeheersing. Het eerste thematische artikel in het derde gedeelte van het FSR gaat na welke bijzondere problemen er rijzen inzake het beheer van bankcrisisen wanneer kredietinstellingen diensten verlenen in verschillende EU-lidstaten tegelijk. Dit artikel toont duidelijk aan dat de relatie tussen de NBB en de CBFA moet worden geïntegreerd in een breder multinationaal netwerk, aangezien de toenemende integratie van de financiële markten en systemen een steeds grotere behoefte doet ontstaan aan een efficiënte grensoverschrijdende toezichtstructuur.

Het behoud van de financiële stabiliteit vergt niet enkel een doeltreffend toezichtstelsysteem en passende afspraken inzake crisisbeheersing, maar berust eveneens op een reeks regels en standaarden die een verzwakking van de weerbaarheid van het financiële systeem moeten voorkomen. Vandaag de dag wordt dit regelgevend kader meestal op internationaal niveau vastgelegd. De NBB en de CBFA participeren in nauw onderling overleg aan de werkzaamheden van de verschillende internationale organisaties en fora die belast zijn met het opstellen van dit kader. Die samenwerking staat niet enkel borg voor een efficiënter gebruik van de beperkte middelen, maar maakt het eveneens mogelijk operationele ervaring te combineren met meer conceptuele en analytische vaardigheden die nodig zijn voor een dergelijke opdracht. In die context worden in de laatste twee artikels thema's behandeld die verband houden met de tenuitvoerlegging van de kapitaalvereisten voor respectievelijk de bank- en verzekeringssector.

Brussel, juni 2006

Executive summary

1. Overzicht van de stabiliteit van het Belgische financiële systeem

De turbulentie op de beurs- en grondstoffenmarkten in mei 2006⁽¹⁾ onderbrak een langdurige periode van zeer stabiele ontwikkelingen op de internationale financiële markten. Tegen de achtergrond van een sterke globale economische groei, die zich over een toenemend aantal landen verspreidde, had de verdere terugschroeving van het ruime monetaire beleid in de VS, het eurogebied en Japan in de voorbije maanden geleid tot een stijging van de langetermijnrente, zonder een noemenswaardig negatief effect op de risicobereidheid van de beleggers of op de volatiliteit en de risicopremies. De internationale financiële markten werden meer recentelijk beïnvloed door onzekerheid over de inflatievooruitzichten. Ze konden niettemin nog steeds terugvallen op de hoge rentabiliteit en de sterk verbeterde financiële gezondheid van de bedrijven na jaren van balansherstructureringen. Na de piek in de kredietrisicopremies in het voorjaar van 2005, daalden de rentemarges op bedrijfsobligaties met zowel een hoge als een speculatieve kredietwaardigheidsnotering (*rating*) opnieuw tot de lage niveaus van begin vorig jaar. Deze evolutie was in overeenstemming met de daling, in het eerste kwartaal van 2006, van de globale, op basis van de emittenten gewogen, wanbetalingsgraad voor obligaties met een speculatieve *rating* tot zijn laagste peil in bijna 10 jaar.

Terwijl de recente ontwikkelingen eraan herinneren dat de werkomgeving van de financiële instellingen tijdens de komende kwartalen minder gunstig kan worden, werden in de voorbije twaalf maanden ook reeds de eerste tekenen van een omslag in de cyclus van de bedrijfskredieten waargenomen. Na jaren van balansherstructureringen en

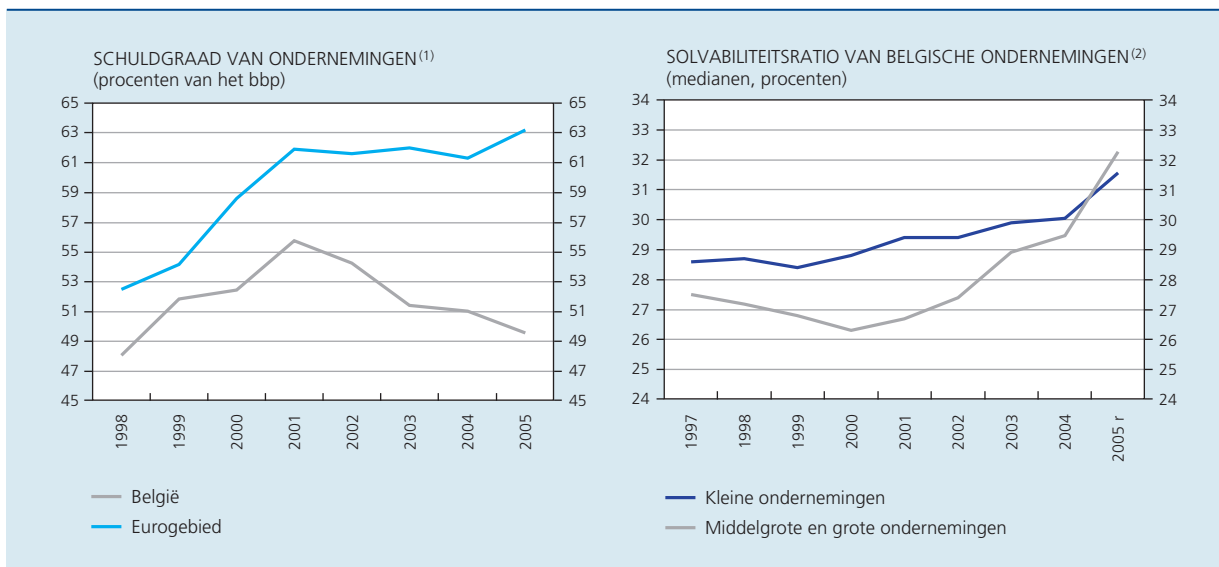
van terughoudendheid op het vlak van hun uitgaven is de aandacht van de Amerikaanse en Europese bedrijven immers opnieuw verschoven naar meer aandeelhoudersvriendelijke bestedingen van cashflows, zoals hogere dividenden en het inkopen van eigen aandelen, alsook naar meer expansieve strategieën met betrekking tot investeringen en fusies en overnames. Dit heeft ertoe geleid dat de bedrijven in de Verenigde Staten en het eurogebied opnieuw meer gingen ontlenen op de financiële markten en van kredietinstellingen en dat de balans tussen het aantal opwaartse en neerwaartse bijstellingen van *ratings* van bedrijfsobligaties verslechterde, wat traditioneel een voorloper is van een omslag in de wanbetalingsgraad van bedrijven en hogere kredietverliezen.

1.1 Belgische particuliere sector

Het nettoberoep van de Belgische niet-financiële ondernemingen op schuldfinanciering bleef in 2005 zeer beperkt. Die ontwikkeling weerspiegelde in de eerste plaats een zeer geringe behoefte aan externe financiering, als gevolg van een sterke interne cashflow en een aanzienlijke daling van de investeringen in financiële activa. De behoefte aan externe financiering beliep vorig jaar slechts 1,7 pct. van het bbp, vergeleken met een piek van meer dan 15 pct. in 2000. Uitgiften van genoteerde en niet-genoteerde aandelen voldeden aan het grootste gedeelte van deze behoefte, waardoor de schuldenlast van de Belgische niet-financiële bedrijven in 2005 terugliep tot 49,6 pct. van het bbp (Grafiek 1, linkerpaneel). Dit is 6,2 procentpunten lager dan in 2001 en aanzienlijk minder dan het overeenstemmende peil voor het eurogebied, waar de schuldenlast van de bedrijven – die zich tussen 2001 en 2004 had gestabiliseerd op ongeveer 62 pct. van het bbp – opnieuw is beginnen stijgen.

(1) De analyse in het Overview-artikel is gebaseerd op informatie en gegevens beschikbaar t.e.m. 15 mei 2006.

GRAFIEK 1 SCHULDGRAAD VAN DE NIET-FINANCIËLE ONDERNEMINGEN

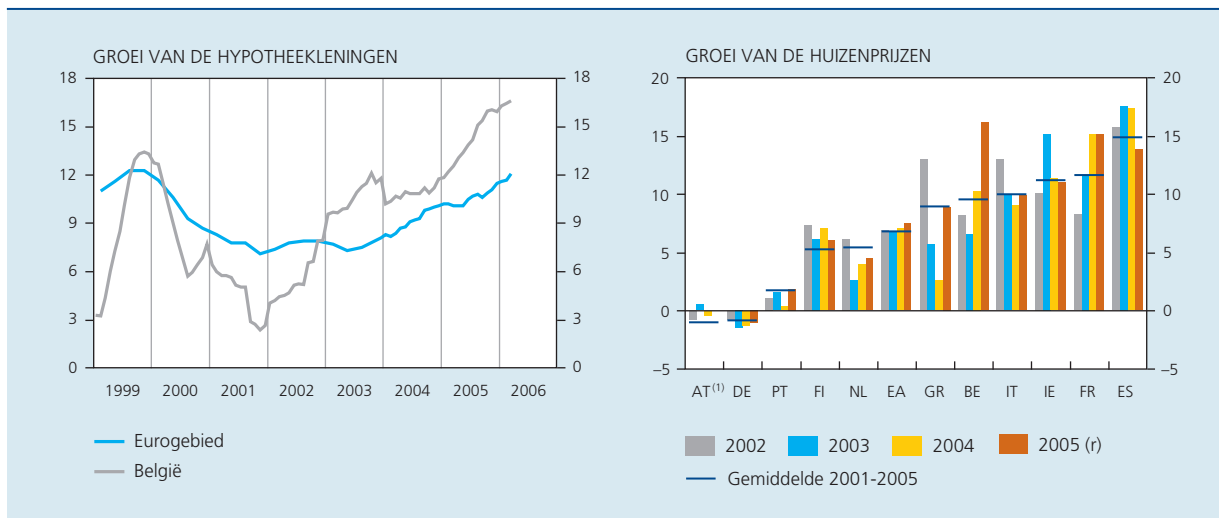
Bronnen: ECB, NBB.

- (1) De schulden omvatten kredieten van monetaire financiële instellingen en andere financiële instellingen uit het eurogebied, vastrentende effecten en voorzieningen van pensioenfondsen.
- (2) De solvabiliteitsgraad werd berekend als de verhouding tussen het eigen vermogen en het balanstotaal. Voor 2005 werden de medianen berekend door op de medianen van het jaar 2004 de veranderingspercentages toe te passen die werden opgetekend voor een constant staal van reeds beschikbare jaarrekeningen in de Balanscentrale. Een onderneming wordt als klein beschouwd wanneer zij haar jaarrekening volgens het verkorte schema bij de Balanscentrale neerlegt. Middelgrote en grote ondernemingen leggen een volledig schema neer.

De voortdurende inspanningen van de Belgische niet-financiële bedrijven om hun financieringsstructuur te verbeteren, komen eveneens tot uiting in de solvabiliteitsratio's van zowel de kleine als de middelgrote en grote ondernemingen (Grafiek 1, rechterpaneel). Beide ratio's

namen het afgelopen jaar aanzienlijk toe, wat gedeeltelijk kan worden verklaard door een fiscale prikkel. Een nieuw fiscaal regime zal bedrijven voortaan toelaten om van hun belastbare bedrijfsinkomsten een notionele rente-uitgave af te trekken in verhouding tot de omvang van

GRAFIEK 2 ONTWIKKELINGEN OP DE HYPOTHEEK- EN VASTGOEDMARKTEN IN BELGIË EN HET EUROGEBIED
(veranderingspercentages t.o.v. dezelfde periode van het voorgaande jaar)

Bronnen: ECB, Stadim, NBB.

(1) Gemiddelde 2001-2004 voor Oostenrijk.

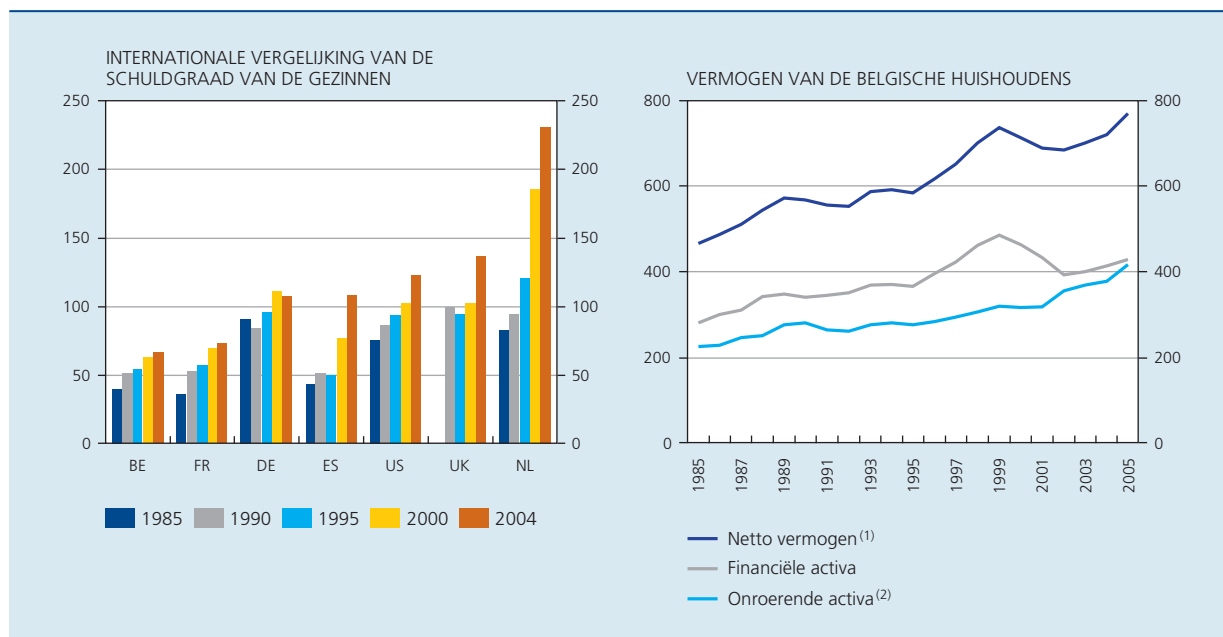
hun eigen vermogen. De versterking van de solvabiliteit van de Belgische niet-financiële ondernemingen droeg bij tot een vermindering van hun wanbetalingsgraad in 2005 en leidde tevens tot een verbetering van de verdeling van de geraamde individuele faillissementsprobabiliteiten van de bedrijven.

De afbouw van de schuldgraad van de Belgische niet-financiële ondernemingen tijdens de afgelopen jaren contrasteert scherp met de substantiële bedragen aan hypothecaire kredieten die de Belgische huishoudens hebben opgenomen. Deze laatste zagen hun totale schuldgraad stijgen tot een nieuw recordpeil van 43,1 pct. van het bbp in 2005, tegen 28,1 pct. 20 jaar geleden. De groei van de hypothecaire leningen versnelde tijdens de verslagperiode tot meer dan 16 pct. op jaarbasis, wat 4,5 procentpunten hoger is dan het overeenstemmende cijfer voor het eurogebied (Grafiek 2, linkerpaneel). Ook de huizenprijzen bleven in een snel tempo stijgen. De gemiddelde verkoopprijs van Belgische huizen, die in 2004 met 10 pct. was gestegen, nam vorig jaar met nog eens 16 pct. toe. Daarmee behoort België tot de groep van eurolanden waar de gemiddelde jaarlijkse stijging van de huizenprijzen de afgelopen vijf jaar (bijna) in dubbele cijfers moet worden uitgedrukt (Grafiek 2, rechterpaneel).

Hoewel de totale schuldgraad van de Belgische huishoudens vrij beperkt blijft in vergelijking met de overeenkomstige niveaus in andere landen of met de waarde van hun financiële en onroerende activa (Grafiek 3), kunnen die geaggregeerde indicatoren van de schuldgraad van de Belgische huishoudens enkel als zeer ruwe maatstaven worden gebruikt om hun schuldenlast en de daaraan verbonden risico's te beoordelen.

Gelet op de nog steeds aanzienlijke verschillen tussen de nationale markten voor de kredietverlening aan huishoudens, moet men er bij een vergelijking van de bruto geaggregeerde schuld van de Belgische huishoudens met die in Nederland bijvoorbeeld rekening mee houden dat het relatief hoge schuldniveau van de Nederlandse huishoudens deels een weerspiegeling is van de genereuze fiscale behandeling van de rentebetalingen verbonden aan hypothecaire leningen in Nederland. Deze zet de huishoudens ertoe aan de hoofdsom pas op de vervaldag van de lening terug te betalen met middelen die ze mettertijd hebben opgebouwd in vastrentende spaardeposito's of aandelenrekeningen. In dezelfde zin kunnen ook verschillen in de typische looptijd van hypotheekleningen – die varieert van 15 tot 20 jaar in België en Frankrijk tot 20 en 30 jaar (of meer) in Duitsland, Nederland en het Verenigd

GRAFIEK 3 FINANCIËLE POSITIE VAN DE GEZINNEN
(procenten van het bruto beschikbaar inkomen)

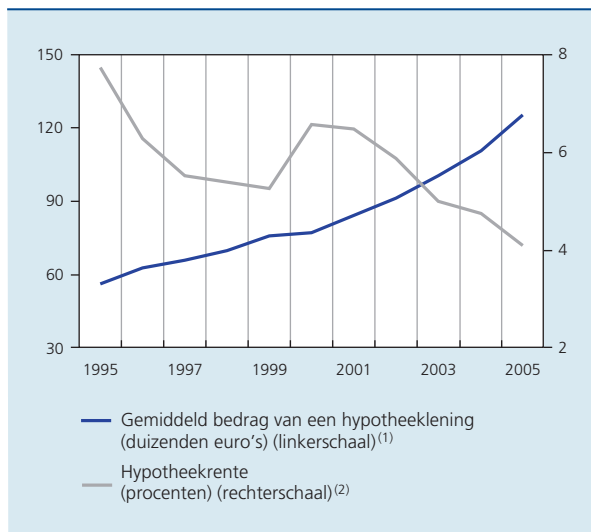

Bronnen: CGFS, NIS, Rademaekers en Vuchelen (1998), Stadim, NBB.

(1) Het netto vermogen is het verschil tussen de onroerende en financiële activa van de huishoudens en hun schulden.

(2) Het uitstaande bedrag van de onroerende activa van de gezinnen, tegen marktwaarde, is ontleend aan Rademaekers en Vuchelen (1998) « Het Belgische gezinsvermogen 1992-97 », Documentatieblad, FOD Financiën, voor de jaren tot en met 1997. De gegevens vanaf 1998 zijn verkregen door de jaarlijkse prijs- en volumeveranderingen voor de verschillende categorieën van onroerende activa toe te passen op het cijfer voor 1997.

GRAFIEK 4 GEMIDDELD BEDRAG VAN NIEUWE HYPOTHEEKLENINGEN EN HYPOTHEEKRENTE

Bron: NBB.
 (1) Hypotheekleningen voor de aankoop van een bestaande woning.
 (2) Jaarlijkse gemiddelden.

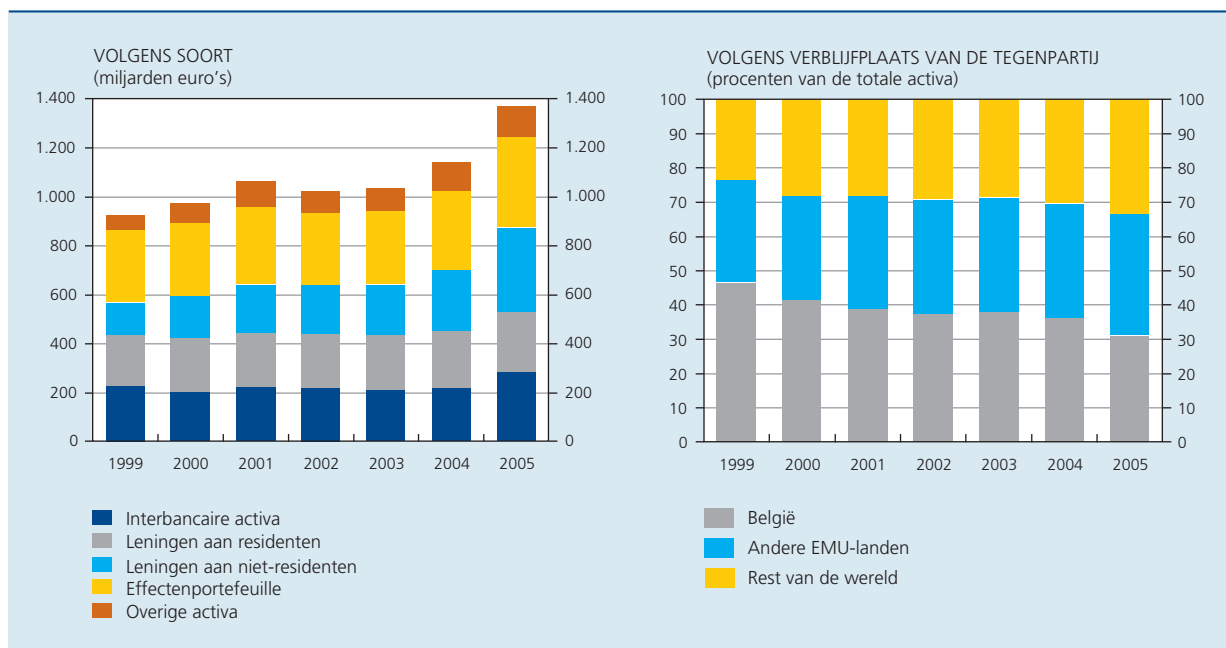
De geaggregeerde gegevens over het netto vermogen van de huishoudsector – dat in 2005 tot een nieuw maximum gestegen is – zeggen ook niets over de spreiding van de schulden en de activa in de sector en de overeenkomstige financiële kwetsbaarheid van verschillende subgroepen. Dergelijke gedetailleerde micro-economische informatie over de financiële positie van de Belgische huishoudens is niet beschikbaar. De zeer sterke stijging van het gemiddelde bedrag van nieuwe hypotheekleningen sinds 1995, die niet enkel kan verklaard worden door de positieve impact van het stijgende beschikbare inkomen en de lagere hypothecaire tarieven op het leenvermogen van de Belgische huishoudens, wijst er in dat verband niettemin op dat de gemiddelde jaarlijkse afbetalingslast en/of de looptijd van nieuwe hypotheekleningen recent toegenomen zijn (Grafiek 4). Een dergelijke tendens tot een hogere schuldenlast kan, in de marge, leiden tot een stijging van de wanbetalingsgraad van hypotheekleningen, die in 2005 uitkwam op slechts 0,24 pct.

1.2 Kredietinstellingen

Koninkrijk – de internationale verschillen in de gemiddelde schuldgraad van hypotheeknemers verklaren, zonder dat dit gepaard hoeft te gaan met een overeenkomstige divergentie in de jaarlijkse afbetalingslast van de huishoudens.

De sterke toename van de hypotheekleningen in België was een van de factoren die hebben bijgedragen tot een forse groei van het balanstotaal van de Belgische banksector tussen eind 2003 en eind 2005 (Grafiek 5, linkerpaneel). Andere belangrijke bronnen van deze

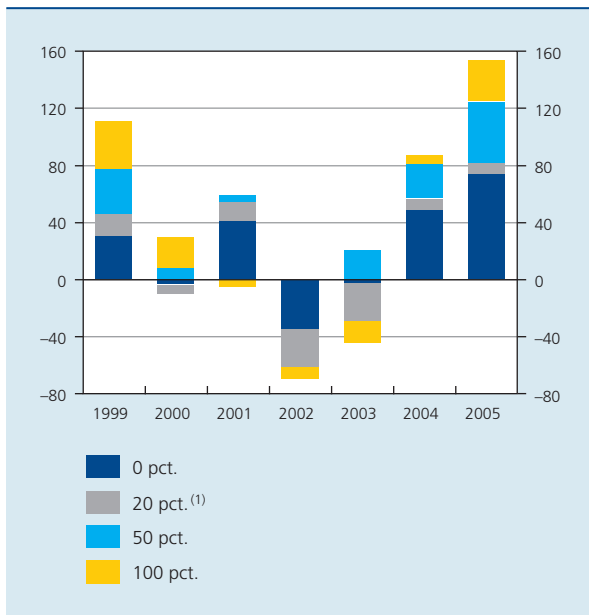
GRAFIEK 5 UITSPLOITING VAN DE ACTIVA VAN DE BELGISCHE BANKEN
 (geconsolideerde cijfers aan het einde van het jaar)

Bronnen: CBFA, NBB.

GRAFIEK 6 VERANDERING VAN DE ACTIVA VAN DE KREDIETINSTELLINGEN NAAR BELGISCH RECHT VOLGENS DE BASEL I-WEGINGSKLASSEN VOOR KREDIETRISICO

(geconsolideerde cijfers, veranderingen aan het einde van het jaar, miljarden euro's)

Bronnen: CBFA, NBB.

(1) Met inbegrip van de risicoklassen met een wegingsfactor van 4 en 10 pct.

stijging waren de hogere interbancaire activa en de leningen aan niet-ingezetenen. De stijging van deze laatste weerspiegelt een tendens tot toenemende internationalisering van de Belgische banken. Eind 2005 was het aandeel van de vorderingen op ingezetenen in de totale activa van de Belgische banken gedaald tot 30,9 pct., waarbij vorderingen op tegenpartijen uit andere EMU-landen en de rest van de wereld ook elk ongeveer een derde van de totale activa van de Belgische banken vertegenwoordigden (Grafiek 5, rechterpaneel). Beperkte groeimogelijkheden op de Belgische bancaire markt hebben de Belgische banken er steeds meer toe aangezet hun activiteiten in het buitenland te ontwikkelen, onder andere in Centraal-Europa en Turkije. Het leeuwendeel van de buitenlandse vorderingen van de Belgische banken bestaat echter nog steeds uit vorderingen op tegenpartijen in het eurogebied en andere geïndustrialiseerde landen, zoals Duitsland, Frankrijk, Nederland, Italië, het Verenigd Koninkrijk en de VS.

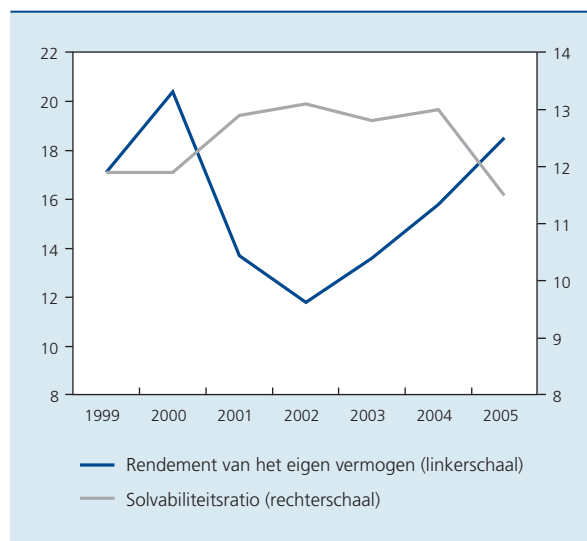
Wanneer de groei van de totale activa sinds 2003 wordt opgesplitst naar de wegingsklassen voor kredietrisico van Bazel I, die – weliswaar ruwe – maatstaven zijn voor hun onderliggende risicograad, blijkt dat de grootste toename heeft plaatsgevonden in de risicowegingsklassen

van 0 pct. en 50 pct. (Grafiek 6). Terwijl de categorie van 0 pct. activa omvat met een laag risico, zoals vorderingen op de overheidssector en door overheidsobligaties gewaarborgde vorderingen (zoals bijvoorbeeld gedekte interbancaire leningen), bestaat de risicocategorie van 50 pct. voornamelijk uit hypothecaire leningen. De groei in de wegingsklasse van 100 pct. – die het merendeel van de aan ondernemingen verstrekte leningen omvat – was gematigder, maar volgde op een periode van drie jaar waarin het uitstaande bedrag van deze vorderingen was afgenomen. Al met al was de groei van de activa van de Belgische banken sinds 2003 dus vooral het gevolg van een stijging van de activa met een laag of gemiddeld kredietrisicoprofiel. Gezien de omvang van de bedragen namen de kapitaalvereisten voor kredietrisico – die nog steeds de belangrijkste component vormen van de totale kapitaalvereisten van de Belgische banken onder Bazel I – niettemin fors toe in 2005. Dit resulteerde in een daling van de solvabiliteitsratio van 13 pct. eind 2004 tot 11,5 pct. eind 2005 (Grafiek 7).

Het rendement van het eigen vermogen van de Belgische banken steeg van 15,8 pct. in 2004 tot 18,5 pct. in 2005. Zoals aangeduid in Grafiek 8, kan de verandering van het rendement van het eigen vermogen in feite worden opgesplitst in drie factoren, namelijk wijzigingen in het voor risico gecorrigeerde rendement van de activa, wijzigingen in de risicograad van de activa, en wijzigingen in de verhouding tussen vreemd en eigen vermogen.

GRAFIEK 7 RENDEMENT VAN HET EIGEN VERMOGEN EN SOLVABILITEITSRATIO VAN DE KREDIETINSTELLINGEN NAAR BELGISCH RECHT

(geconsolideerde cijfers, procenten)

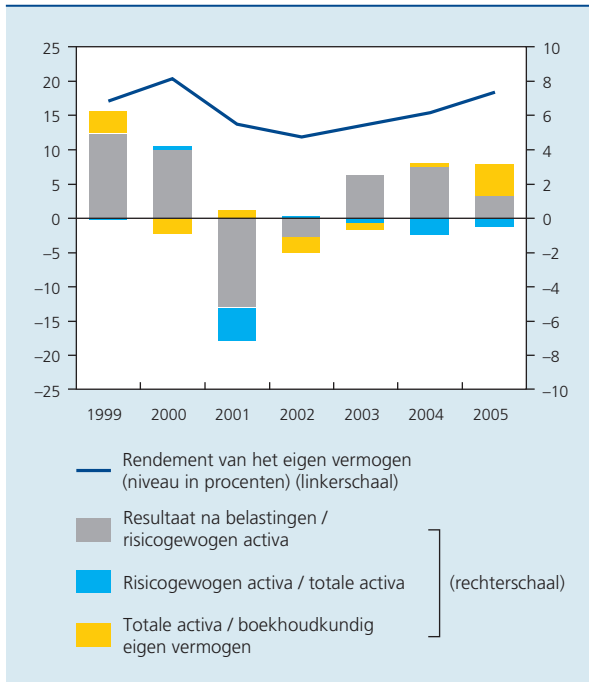

Bronnen: CBFA, NBB.

GRAFIEK 8

UITSPLITSING VAN DE VERANDERING VAN HET RENDEMENT VAN HET EIGEN VERMOGEN VAN DE KREDIETINSTELLINGEN NAAR BELGISCH RECHT

(geconsolideerde cijfers, procentuele bijdrage aan de verandering van het rendement van het eigen vermogen, tenzij anders vermeld)

Bronnen: CBFA, NBB.

Deze laatste factor was de belangrijkste oorzaak van de toename van het rendement van het eigen vermogen, aangezien de groei van de totale activa de stijging van het boekhoudkundige eigen vermogen van de banken ruimschoots overtrof. De sterke stijging van de winst na belastingen ten opzichte van de groei van de risicogewogen activa leverde eveneens een positieve bijdrage, onder meer dankzij de historisch lage voorzieningen voor kredietverliezen.

De laatste factor, die overeenstemt met de gemiddelde risicograad van de activa van de Belgische banken, leverde een negatieve bijdrage tot het rendement van het eigen vermogen in 2005. Tussen 1999 en 2005 had deze factor, over het algemeen, een negatieve weerslag op de veranderingen van het rendement van het eigen vermogen, aangezien hij in deze periode terugviel van 43,9 pct. naar 35,5 pct. Hoewel deze relatief lage percentages beïnvloed worden door de tekortkomingen van Bazel I – dat een veel minder gevoelige maatstaf voor het kredietrisico biedt dan het nieuwe Bazel II kader –, illustreren zij niettemin een wezenlijk kenmerk van de Belgische banksector, namelijk het grote belang van activa met een laag risico op de balans. Dit specifieke kenmerk

draagt bij tot de financiële weerbaarheid van de Belgische banksector en schraagt mee zijn stabiliteit, zoals door het IMF werd benadrukt in zijn recente *Financial Sector Assessment Program (FSAP)* voor België. Deze activa met laag risico wegen evenwel ook op het rendement van het eigen vermogen van de banken, wat de kredietinstellingen ertoe aanzet te diversifiëren in meer rendabele maar potentieel ook meer risicovolle activiteiten.

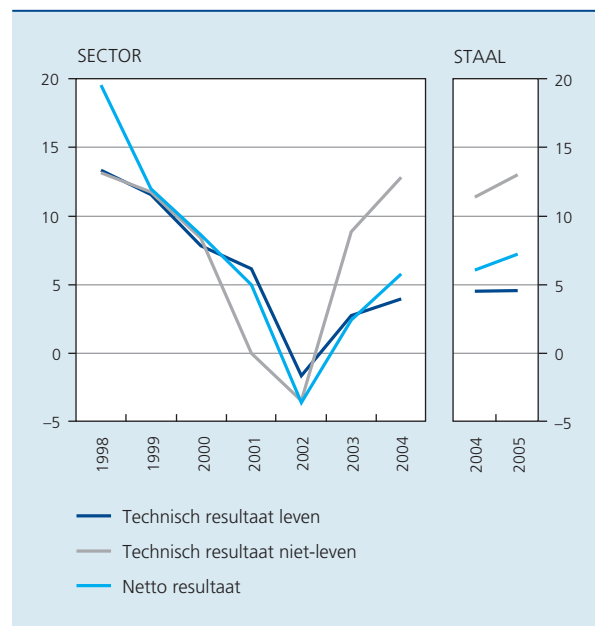
1.3 Verzekeringsondernemingen

De winstgevendheid van de Belgische verzekeringsondernemingen is verder verbeterd in 2005 (Grafiek 9). De winsten stegen veel fors in levensverzekeringen dan in niet-levensverzekeringen, maar dit verschil hield voornamelijk verband met een uitzonderlijk sterke groei van de premies in de branche leven vorig jaar. Uitgedrukt als percentage van de geïnde premies, bleef de winstgevendheid van deze activiteit stabiel, terwijl het resultaat in niet-levensverzekeringen verder verbeterde en zijn hoogste peil bereikte sinds 1998. Het totale nettoresultaat, dat ook de financiële resultaten omvat die niet werden toegewezen aan levens- of niet-levensactiviteiten, evenals de uitzonderlijke posten en de belastingen, dikte aan van 6 tot 7,2 pct. van de totale geïnde premies. Hoewel dit

GRAFIEK 9

RESULTATEN VAN DE BELGISCHE VERZEKERINGSONDERNEMINGEN

(procenten van de ontvangen premies⁽¹⁾)

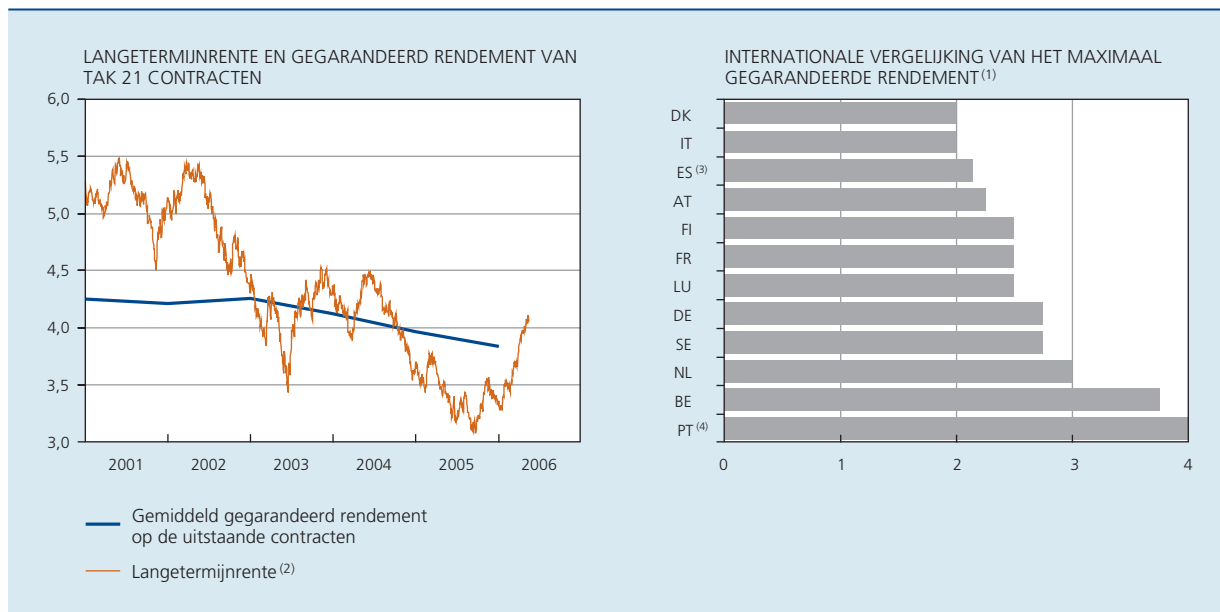

Bronnen: CBFA, NBB.

(1) Levensverzekeringspremie voor de activiteiten leven, niet-levensverzekeringspremie voor de activiteiten niet-leven en totale premies voor het netto resultaat.

GRAFIEK 10 WINSTGEVENDHEID VAN DE LEVENSVZERKERINGSCONTRACTEN MET EEN GEGARANDEERD RENDEMENT

(procenten)

Bronnen: CBFA, CEIOPS, NBB.

(1) Informatie beschikbaar tot eind 2005.

(2) Rente op de secundaire markt voor Belgische staatsobligaties met een resterende looptijd van 10 jaar (OLO's) (daggegevens).

(3) Er wordt gebruik gemaakt van een dynamische aanpassing aan de markrentevoeten.

(4) Het maximum is gerelateerd aan de termijnstructuur van de contracten en kan enkel toegestaan worden als uit een stresstest blijkt dat de onderneming in staat is deze rendementen te dragen.

nog steeds veel lager is dan de hoge niveaus die aan het einde van de jaren negentig werden bereikt, zette de winstgevendheid van de Belgische verzekeringsondernemingen alvast haar geleidelijke herstel voort na het dieptepunt van 2002.

Ondanks de forse groei van tak 23 contracten (gekoppeld aan beleggingsfondsen), hebben de geïnde premies in leven nog steeds grotendeels betrekking op verzekeringsproducten van tak 21, waarop de verzekeringsondernemingen een minimum rendement waarborgen. In België bedraagt het wettelijke maximum voor dit gewaarborgde rendement momenteel 3,75 pct., een hoog niveau in vergelijking met de overige EU-landen (Grafiek 10). In de praktijk lagen de door de Belgische verzekeringsondernemingen gewaarborgde rendementen op nieuwe contracten in de afgelopen jaren evenwel onder dit wettelijke plafond. Deze gewijzigde marktpraktijk werd in de hand gewerkt door de verliezen die de verzekeraars in de periode 2000-2002 leden op hun aandelenportefeuilles en door de daling van de langetermijnrente tot een historisch dieptepunt. Toch bedroeg eind 2005 het gemiddelde gewaarborgde rendement op het uitstaande totaal aan tak 21 levensverzekeringscontracten nog 3,85 pct., als gevolg van een groot aantal contracten dat werd

afgesloten vóór 1999, toen het gewaarborgde rendement in de meeste gevallen nog 4,75 pct. bedroeg. De daling van de langetermijnrente bleef dus drukken op de winstgevendheid van deze contracten, hoewel deze situatie recentelijk verbeterde door de stijging van de obligatierente.

Om hun toekomstige gevoeligheid voor lage renteniveaus te beperken, hebben de verzekeringsondernemingen een grotere flexibiliteit ingebouwd in hun tak 21 levensverzekeringscontracten. In tegenstelling tot de voorwaarden die golden tot het einde van de jaren negentig bijvoorbeeld, toen het gewaarborgde rendement dat geldig was op het ogenblik van afsluiting van het contract van toepassing was op alle toekomstige premies, waarborgen de meeste nieuwe contracten nu enkel het rendement dat geldig is op het moment van ontvangst van de premie, dat zo kan worden aangepast aan wijzigingen in de marktomstandigheden. Aangezien de meeste van deze nieuwe contracten het voor de polishouders gemakkelijker en goedkoper maken om hun polissen af te kopen, hebben de verzekeringsondernemingen zich tegelijk meer blootgesteld aan afkooprisico, vooral in geval van een scherpe rentestijging. In die omstandigheden zouden de verzekeringsondernemingen voor de keuze kunnen

komen te staan om ofwel het rendement op hun contracten te verhogen, ofwel een daling van hun omzetvolume te aanvaarden. In beide gevallen zou dit een neerwaartse druk op hun winstgevendheid uitoefenen.

2. Weerbaarheid van de financiële infrastructuur

2.1 Algemene beginselen van en verslaggeving over de *oversight*-activiteiten van de centrale banken

De veiligheid en efficiëntie van de Belgische financiële infrastructuur is een belangrijke beleidsdoelstelling van de Nationale Bank van België (NBB). De NBB oefent toezicht uit op verschillende infrastructuren die in België gevestigd zijn of van systeemkritisch belang zijn voor de Belgische financiële sector.

In mei 2005 bracht het *Committee on Payment and Settlement Systems* (CPSS) een verslag uit, getiteld *Central bank oversight of payment and settlement systems*, dat vijf algemene beginselen voor een doeltreffend *oversight* op betalings- en vereffeningssystemen introduceert. De NBB verricht haar toezichtactiviteiten op basis van deze beginselen, die handelen over de transparantie van de toezichtfunctie, het hanteren van internationaal erkende toezichtnormen, de noodzaak voor centrale banken om over de middelen en bevoegdheden te beschikken om hun verantwoordelijkheden inzake *oversight* doelmatig te kunnen uitoefenen, de consistentie van de toezichtactiviteiten op verschillende systemen, en de samenwerking met andere autoriteiten.

Het streven naar transparantie heeft de centrale banken ertoe gebracht informatie te verstrekken over hun toezichtactiviteiten. Deze informatieverstrekking kan vier belangrijke domeinen omvatten, met name de verantwoordelijkheden en het algemene beleid van de toezichthouders, de werkwijze en de praktische organisatie van het toezicht, de methodologie die bij de beoordeling van het toezicht gehanteerd wordt en, ten slotte, de resultaten van die beoordeling. Terwijl doorgaans wordt aangenomen dat een communicatie in de eerste drie domeinen bijdraagt tot de verwezenlijking van de toezichtdoelstellingen, met name de bevordering van veilige en efficiënte betalingssystemen, is dit minder duidelijk voor de publicatie van de toezichtresultaten.

Eenzijds kan worden aangevoerd dat de bekendmaking van de resultaten van een beoordeling van het toezicht een positieve invloed zou kunnen hebben op de markt-discipline en de doelmatigheid van morele overreding

kan versterken. Anderzijds werpt die bekendmaking belangrijke vragen op die de centrale banken zorgvuldig moeten bekijken. Wat moet worden gedaan bij « slechte » beoordelingen? Wat zijn de potentiële gevolgen voor centrale banken? Hoe vaak en hoe gedetailleerd moeten de resultaten worden bekendgemaakt? Hoe moet, in het geval van internationale samenwerkingsovereenkomsten, te werk worden gegaan indien de samenwerkende centrale banken het niet eens zijn over de wenselijkheid van een bekendmaking?

2.2 Statistische methoden voor het meten van het liquiditeitsrisico in systemen die betalings- en vereffeningdiensten aanbieden

Betalings- en vereffeningdiensten zijn van cruciaal belang voor een degelijke werking van het globale financiële systeem, aangezien ze de overdracht van contant geld en financiële activa tussen de financiële instellingen ondersteunen. Centrale banken dienen ervoor te zorgen dat die infrastructuren blijven functioneren onder moeilijke marktomstandigheden.

Stresstests worden gebruikt om de gevolgen van zo'n rampscenario te meten. Een voorbeeld van zo'n scenario is het in gebreke blijven van een grote deelnemer aan een infrastructuur. Dit scenario is gebaseerd op de door de centrale banken uitgebrachte normen betreffende de *Systemically Important Payment Systems*, waarin multilaterale *netting* plaatsvindt, en de *Securities Settlement Systems*. Het principe achter die normen is dat de systemen een tijdige afwikkeling zouden moeten kunnen garanderen in het geval de deelnemer met de grootste betalingsverplichting niet in staat is te betalen.

Maar hoe moet dat risico gemeten worden? Dit artikel bespreekt verschillende methodologieën die kunnen worden gehanteerd om het liquiditeitsrisico te meten dat een betalings- of vereffeningssysteem loopt in normale en in crisissituaties, gedefinieerd als omstandigheden waarin de deelnemer met de grootste betalingsverplichting in gebreke blijft. Een louter historische benadering van het meten van liquiditeitsrisico's kan het potentiële liquiditeitsrisico in crisisperiodes onderschatten. Aanvullende tests voor de meting van liquiditeitsrisico's in crisissituaties kunnen volgende elementen in aanmerking nemen: concentraties van extreme uitkomsten in de distributie (*fat tails*); een in de tijd variërende volatiliteit van de netto liquiditeitspositie; of van historische schattingen afwijkende ramingen van de correlatie tussen de beschikbare liquiditeit en de grote *exposures*.

2.3 Grensoverschrijdende effectenvereffening en risico-analysekader voor grensoverschrijdende links

Een van de belangrijke kanalen die thans bestaan om grensoverschrijdende effectenoverdrachten te vereffenen is via links tussen (internationale) centrale effectenbehaarinstellingen of (I)CSD's. Afhankelijk van de locatie van de effectenrekening van de tegenpartij, kunnen links twee soorten van grensoverschrijdende vereffening vergemakkelijken: een vereffening tussen verschillende systemen of een grensoverschrijdende vereffening binnen hetzelfde systeem. Het risicoprofiel van dergelijke overdrachten wordt bepaald door de multi-jurisdictionele omgeving en door de mogelijke rol die instellingen kunnen spelen in het vereffeningproces. (I)CSD's die links tot stand brengen met een andere (I)CSD moeten voldoen aan CPSS/IOSCO-aanbeveling 19 over *Risks in cross-border links*. (I)CSD's moeten een risico-analyse uitvoeren over de concrete vorm van hun link alsook over de financiële en operationele betrouwbaarheid van de verbonden emittent-(I)CSD.

Omdat aanbeveling 19 geen concrete « instrumenten » aanreikt om de beoordeling in de praktijk uit te voeren, heeft de NBB een risico-analysekader opgezet dat dient als richtsnoer voor de interpretatie van die aanbeveling. In haar hoedanigheid van toezichthouder past de NBB dat kader toe op alle in België gevestigde (I)CSD's die links met andere (I)CSD's tot stand hebben gebracht. Het kader zelf, dat van toepassing is op alle participanten in de uitvoering van grensoverschrijdende vereffeningen, bestaat uit een lijst van thema's en vragen betreffende de relevante risico's in de grensoverschrijdende vereffening. Deze houden verband met de afwikkelings- en toezichtsituatie en de juridische, financiële en operationele omgeving waarin een link tussen (I)CSD's functioneert.

2.4 De initiatieven van het Comité voor Financiële Stabiliteit betreffende *business continuity planning*

De weerbaarheid van het internationale financiële systeem hangt sterk af van de zwakste schakel ervan, zoals duidelijk werd door de gebeurtenissen van 11 september. Daarom namen verscheidene landen initiatieven op het vlak van *business continuity planning* (BCP) teneinde de kritische partijen in hun financiële systeem te identificeren, een duidelijker beeld te krijgen van de mate van voorbereiding van die instellingen en alle mogelijke bronnen van storingen vast te stellen. In België werd een nationaal initiatief inzake BCP genomen door het Comité voor Financiële Stabiliteit (CFS), een comité dat samengesteld

is uit de leden van de directiecomités van de Commissie voor het Bank-, Financier- en Assurantiewezen (CBFA) en de NBB. Het doel van dat initiatief is te verzekeren dat alle kritische financiële instellingen of infrastructuren groten-deels gelijkwaardige regelingen uitwerken die hen in staat stellen onderbroken transacties te herstellen en binnen een zeer korte tijdspanne nieuwe transacties te hervatten ingeval ze worden getroffen door welke operationele storing ook.

Het artikel beschrijft de belangrijkste instellingen, infrastructuren en functies die kritisch worden geacht voor de vlotte werking van het Belgische financiële systeem, belicht de voornaamste BCP-aanbevelingen die het CFS in oktober 2004 aan die kritische actoren heeft gericht en beschrijft uitvoerig de hoofdactiviteiten van de permanente opvolgingsstructuren die werden opgericht om ervoor te zorgen dat de doelstellingen worden bereikt. Het CFS is voornemens de verdere ontwikkelingen in *business continuity management* op te volgen door zich toe te spitsen op domeinen waar het een toegevoegde waarde kan betekenen voor de inspanningen van de kritische actoren om de weerbaarheid van het Belgische financiële systeem als geheel te verbeteren.

3. Thematische artikelen

3.1 Grensoverschrijdende crisisbeheersing: een race tegen de klok of een hindernisloop?

De financiële integratie in Europa tijdens het laatste decennium leidde tot het geleidelijke ontstaan van zeer grote grensoverschrijdende banken. De jongste tijd wordt een levendige en intense discussie gevoerd over de architectuur van het toezicht op deze instellingen. Toezichtverantwoordelijkheden hangen echter intrinsiek samen met crisisbeheersingsfuncties; beide doen specifieke problemen rijzen in een grensoverschrijdende omgeving.

De analyse van de moeilijkheden die zich voordoen bij grensoverschrijdende crisisbeheersing begint bij het identificeren van de belemmeringen voor een snelle crisisaanpak in een louter binnenlands kader. Een deel van de complexiteit is toe te schrijven aan het feit dat de banken zowel *retail* als *wholesale* bronnen van financiering combineren en vaak ook actief zijn in verschillende bedrijfstakken. Bij grensoverschrijdende crisisbeheersing ontstaan nog bijkomende hinderpalen. Meer bepaald kunnen nationale verantwoordelijkheden voor grensoverschrijdende instellingen inzake crisisbeheersing tijdens een crisis belangenconflicten veroorzaken tussen nationale autoriteiten, vooral indien overheidsmiddelen op

het spel staan. Bovendien kunnen nationaal afgebakende verantwoordelijkheden van autoriteiten onverenigbaar zijn met de door de banken gevolgde functionele en/of *business lines*-benadering van hun activiteiten, die vaak over nationale grenzen heen verlopen. Tegenstrijdige nationale wetgeving kan eveneens de crisisafwikkeling belemmeren.

De initiatieven die werden genomen om de grensoverschrijdende crisisbeheersing te vergemakkelijken zijn toegespitst op twee hoofdaspecten. Ten eerste werden de wetten betreffende banktoezicht en crisisbeheersing in de Europese lidstaten geharmoniseerd. Ten tweede werd de coördinatie van het toezicht versterkt en werd gestreefd naar een convergentie van de toezichtmethoden. Verdere verbeteringen kunnen aangebracht worden door het formuleren van expliciete overeenkomsten voor de aanpak van crisissen. Daartoe moet men het eens worden over de voorwaarden voor een potentieel beroep op overheids-geld, duidelijk omschrijven wat de verantwoordelijkheden van de autoriteiten inzake grensoverschrijdende crisisbeheersing zijn en testen of die verantwoordelijkheden verenigbaar zijn met deze overeenkomst. Aangezien het huidige kader aanleiding geeft tot verschillende bronnen van *moral hazard*, zouden bovenvermelde verbeteringen uiteindelijk de marktdiscipline kunnen versterken.

3.2 De invloed van sectorconcentratie in kredietportefeuilles op het economische kapitaal

Algemeen wordt de noodzaak erkend om het risico van sectorconcentratie in de kredietportefeuilles van de banken te beheersen. Bazel II bepaalt dat dit risico moet worden aangepakt in het kader van het prudentiële toezicht onder Pijler II. De bestaande literatuur biedt echter geen duidelijk antwoord op de vragen hoe het sectorconcentratierisico gemeten kan worden of hoe specifieke niveaus van sectorconcentratie in kapitaalvereisten moeten omgezet worden. In dit artikel worden deze vragen behandeld door de simulatie van verliesdistributies voor kredietportefeuilles met sectorverdelingen die overeenstemmen met reële bancaire portefeuilles. Meer bepaald wordt het effect geanalyseerd op het economische kapitaal van een toename van de sectorconcentratie in de kredietportefeuilles van banken. Hierbij wordt het economische kapitaal gedefinieerd als het kapitaalbedrag dat nodig is om verliezen te dekken tot een gespecificeerd percentage van de verliesdistributies van de portefeuilles. De verliesdistributies worden gesimuleerd in de *default-mode*-versie van het *CreditMetrics* meefactorenmodel.

Het uitgangspunt is een referentieportefeuille die de sectorverdeling weerspiegelt van de totale kredieten aan bedrijven en KMO's in het Duitse bankwezen, zoals die werd afgeleid uit de kredietcentrale. Aangezien deze sectordistributie vergelijkbaar is met deze in België, Frankrijk en Spanje, mag worden verwacht dat de voornaamste resultaten ook opgaan voor andere Europese landen. Vervolgens wordt een reeks portefeuilles met toenemende sectorconcentratie samengesteld om na te gaan hoe de stijgende concentratie het economische kapitaal beïnvloedt. De laatste portefeuille bevat enkel posities in één enkele sector. Vergeleken met de nationale referentieportefeuille kan het economische kapitaal voor een sterk geconcentreerde portefeuille met 37 pct. toenemen, terwijl deze zelfs met 50 pct. kan toenemen in het geval van een portefeuille geconcentreerd in één sector.

Die resultaten geven duidelijk aan dat het nodig is intersectorale afhankelijkheden in aanmerking te nemen voor het meten van het kredietrisico en wijzen op een behoefte aan verder onderzoek gericht op het ontwikkelen van eenvoudige kwantitatieve instrumenten die kunnen worden gebruikt om concentratierisico's te meten. Hierbij kan ook een systeemdimensie spelen indien de mate van sectorconcentratie hoog is op het niveau van het gehele bankwezen.

3.3 Het nieuwe solvabiliteitskader voor Europese verzekeringsondernemingen

Terwijl het nieuwe Bazel II-solvabiliteitskader voor banken reeds is afgerond en in Europa van kracht zal worden vanaf 2007, is de hervorming van het Europese solvabiliteitskader voor verzekeringsondernemingen nog in volle gang. Het nieuwe kader, dat *Solvency II* wordt genoemd, is geïnspireerd op Bazel II, aangezien het grotendeels dezelfde doelstellingen nastreeft. Het heeft tot doel de nieuwe kapitaalvereisten risicogevoeliger te maken en elke instelling aan te moedigen de kwaliteit van hun risicobeheersingsprocedures te verbeteren.

Dit artikel geeft eerst een overzicht van de voornaamste zwakke punten van de huidige solvabiliteitsregeling voor verzekeringsondernemingen en beschrijft dan de kenmerken van het nieuwe kader en de daaruit voortvloeiende verbeteringen. Het belicht de algemene structuur van het nieuwe systeem, dat steunt op drie pijlers, net als de Bazel II-benadering. Er wordt vooral aandacht besteed aan de eerste pijler, waarin kwantitatieve vereisten zijn opgenomen die niet alleen verband houden met het niveau van het eigen vermogen, maar ook met de technische voorzieningen en het beleggingsbeleid. Waar nodig wijst het artikel op de gelijkenissen en verschillen met het Bazel II-kader voor de banken.

Verantwoordelijke uitgever

P. PRAET

Directeur

Nationale Bank van België
de Berlaimontlaan 14 – BE-1000 Brussel

Contactpersoon

Th. TIMMERMANS

Chef van het departement Internationale samenwerking en financiële stabiliteit

Tel. +32 2 221 44 71 – Fax +32 2 221 31 04

thierry.timmermans@nbb.be

© Illustraties: Nationale Bank van België

Omslag en opmaak: NBB Prepress & Image

Gepubliceerd in juni 2006